

Univerzita Karlova

Pedagogická fakulta

Katedra Pedagogiky

BAKALÁŘSKÁ PRÁCE

Využití vzdělávacích muzejních programů ve školním prostředí

The application of educational museum programs at school environment

Radka Větrovcová

Vedoucí práce: PhDr. Daniela Nováková, Ph.D.

Studijní program: Specializace v pedagogice

Studijní obor: Pedagogika — Základy společenských věd se zaměřením na vzdělávání

Prohlašuji, že jsem bakalářskou práci na téma Využití vzdělávacích muzejních programů ve školním prostředí vypracovala pod vedením vedoucího práce samostatně za použití v práci uvedených pramenů a literatury. Dále prohlašuji, že tato práce nebyla využita k získání jiného nebo stejného titulu.

V Praze dne 13. 7. 2017

.....

podpis

Za vedení práce a odborné rady děkuji své vedoucí PhDr. Daniele Novákové, Ph.D.
Dále děkuji vedení a zaměstnancům Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně.

ANOTACE

Svou práci zaměřuji na muzejní pedagogiku. Se kterou se v současné době běžně setkáváme v regionálních muzeích i velkých institucích. Právě malá muzea vlastivědného typu jsou mnohdy závislá na návštěvnosti základních a středních škol. Proto ve své práci stručně shrnuji, jak vypadají programy, které školám nabízí a jakou formou jsou prezentovány. Hlavní náplní mé práce bude ovšem pohled z druhé strany. Zajímají mě především dvě otázky. Za prvé, zda je škola jen pasivním příjemcem, nebo zda na daný program dále navazuje. Za druhé pokud ano, pak jakým způsobem.

Pro potřeby textu jsem zvolila dotazníkovou metodu směřovanou na učitele.

KLÍČOVÁ SLOVA

muzejní pedagogika, vzdělávací programy, muzeum, základní škola, střední škola

ANNOTATION

I focus my thesis on museum's pedagogy. Nowadays we can meet it daily as in regional 's museums as in big institutions. Just small museums of national history types are mostly dependent on visitors from basic and secondary schools. I summarize in my thesis how do these programmes, which are offered to schools look like and how they are presented. The main task of my thesis will be the view from the other side. I am interested in two questions, the first one is if the school is the only passive receiver or if the programmes are following. The second, in case that yes, what is the manner? I chose questionnaire focused on teachers.

KEYWORDS

museum pedagogy, education programmes, museum, basic school, secondary school

Obsah

1	Úvod	6
<i>I</i>	<i>Teoretická část</i>	8
2	Krátké představení muzejní pedagogiky.....	8
2.1	Stručná historie oboru	11
2.2	Současná muzejní pedagogika	13
2.3	Shrnutí	14
3	Muzejní programy	15
3.1	Podoba muzejních programů.....	16
3.2	Vznik a základní vlastnosti muzejních programů	17
3.3	Shrnutí.....	18
<i>II</i>	<i>Praktická část</i>	19
4	Použité metody šetření.....	19
5	Vzdělávací muzejní programy a jejich využití ve školním prostředí	22
5.1	Dotazníkové šetření.....	26
5.2	Shrnutí výsledků.....	34
5.3	Kritika	38
6	Závěr	41
7	Seznam použitých informačních zdrojů	42
8	Seznam příloh	45

1 Úvod

V dnešní době se ve školské praxi s oborem muzejní pedagogiky setkáváme poměrně často. Muzejní pedagogika pozvolna pronikla i do malých institucí lokálního významu. Samozřejmě lze namítnout, že v jistém slova smyslu se zdaleka nejedná o nic nového.

Muzejní edukace je oblastí existující již od samotného počátku muzejnictví. Dnes ovšem tento obor zažívá poměrně dynamický vývoj, což dokazují jak odborné texty, tak zájem samotných studentů a hlavně návštěvníků muzeí.

Muzejní pedagogika má poměrně dobře rozvinuté teoretické zázemí, proto se nevěnuji podrobnému popisu muzejního vzdělávání, ale pohledu na danou problematiku z opačného úhlu. To znamená, že se zaměřuji především na příjemce vzdělávacích programů, kterými jsou z valné většiny základní školy následované školami středními. Hlavní roli pro potřeby mé práce nehraje muzejní pedagog, ale jeho protějšek na straně školy. Protože právě osobnost učitele do značné míry ovlivňuje, jak s nově nabytými zkušenostmi žák nebo student naloží. Proto své otázky směřuji na školní pedagogy. Samozřejmě, že existují případy, převzetí iniciativy žáky a studenty. Ty jsou, ale méně obvyklé a spojujeme je spíše se studenty středních škol.

O smyslu muzejních programů zaměřených na školy není třeba polemizovat. Muzejní programy už ze své podstaty naplňují soudobé požadavky na vzdělávání a spojují v sobě většinu moderních pedagogických trendů. Jsou tedy především interaktivní, ve valné většině případů zohledňují děti se speciálními potřebami, snaží se věnovat dostatečný prostor diskusi, směřují na schopnost rozvoje samostatného myšlení a v neposlední řadě těží z technického pokroku doby. Soudobé technologie umožňují například mnohem snazší mezinárodní spolupráci nebo vlastní prezentaci muzea.

Kvalita programů se může značně lišit. Do jisté míry to souvisí s odlišným finančním zázemím jednotlivých institucí. Mnohé technické nedostatky ovšem dohání tvůrci programů vlastní vynalézavostí. Proto si dovoluji tvrdit, že školní programy malých regionálních muzeí působí na účastníky častokrát inspirativněji než detailně technicky propracované produkty.

Hlavním cílem práce je zjistit, jak učitelé s muzejními programy pracují. Zaměřuji se především na otázku, zda o těchto programech vůbec přemýšlí ve smyslu možné návaznosti ve školním prostředí, nebo je naopak chápou jen jako zpestření či doplnění

výuky. Většina muzejních programů věnovaných školám v sobě skrývá jistý potenciál, který je možné dále rozvíjet. Některé způsoby následného využití této muzejní činnosti zahrnují nemnohé metodické texty oboru muzejní pedagogiky. Základním smyslem práce je tedy zjistit v jaké míře se na muzejní programy ve školách reálně navazuje a samozřejmě jakým způsobem, protože škála jejich využití je široká. Prováděné šetření si rovněž stanovilo za cíl zjistit odlišnost přístupu k daným programům s ohledem na rozdíly mezi pedagogy středních škol a prvním a druhým stupněm škol základních.

Kladení základních otázek provádím dotazníkovou metodou, kterou jsem zvolila jako nejpřípustnější s ohledem na výchozí podmínky práce. Získaná data mají omezenou vypovídající hodnotu, protože se soustřeďuji výhradně na oblast Kladenska. Šetření proto provádím na základě spolupráce s již zmíněným vlastivědným muzeem a místními školami. S ohledem na lokální podmínky byly učitelé, oslovení v hodnotách desítek.

I přesto si myslím, že lze vyvodit jisté obecně platné hodnoty, které se budu snažit promítnout v závěrečném hodnocení výzkumu. Především chci, ale představit, další možný způsob vzájemného ovlivňování dvou blízkých oblastí pedagogiky.

Pro lepší pochopení problematiky předchází hlavnímu textu dvě kratší kapitoly, které představují muzejní pedagogiku jako takovou a rovněž popisují vznik a poslání muzejních programů. Vzhledem k regionálnímu zaměření se snažím taktéž přiblížit postavení a význam malého lokálního muzea v rámci vyšší krajské hierarchie.

I Teoretická část

V následující části text stručně představuje obor muzejní pedagogiky jeho vznik, vývoj a současnou podobu s důrazem na podmínky v České republice. Následně se věnuje funkci a základní charakteristice muzejních programů.

2 Krátké představení muzejní pedagogiky

Obsah termínu muzejní pedagogiky nebo také dnes synonymně užívaného hesla muzeopedagogika si může částečně vyvodit každý sám. Pedagogický slovník definuje obor následovně: *Nově se rozvíjející pedagogická disciplína zkoumající všechny aspekty využívání muzeí a v nich uchovávaných sbírek pro vzdělávací a výchovnou činnost, např. didaktické a metodické problémy vytváření specializovaných expozic (dětská muzea, muzea pro mládež), přípravy zvláštních prohlídek pro školy, vyučovacích hodin a „dílů“ probíhajících v muzeu aj...¹*

Uvedená definice samozřejmě není jediným možným výkladem daného hesla. Muzejní pedagogika má široké možnosti a zasahuje do mnohých dalších pedagogických oborů. Z nichž asi nejvíce vyčnívá pedagogika volného času. Do volnočasových aktivit jednoznačně řadíme akce mířené na rodiny s dětmi. Pedagogiku volného času lze vztáhnout i ke vzdělávacím muzejním programům, protože příjemci této specifické muzejní činnosti nejsou výhradně školní třídy. Jako další průnikovou oblast sem můžeme zařadit třeba andragogiku, speciální pedagogiku a mnohé jiné pedagogické disciplíny. Budeme-li tedy vnímat muzejní pedagogiku jako pevně ukotvený obor, musíme si uvědomit, že její součástí je také výzkumná činnost a s ní úzce související tvorba metodiky a vzdělávání nových odborníků.

Pokud se budeme zabývat cílovou skupinou příjemců, na kterou se muzejní pedagogika zaměřuje, zjistíme, že jde nejčastěji o děti školního věku. Výjimkou ale nejsou ani aktivity, které míří na seniory, děti předškolního věku nebo celé rodiny. Mezi činnosti určené seniorům nejčastěji patří přednášky a komentované prohlídky. Prostor muzea a prezentace expozic se pak přizpůsobuje této cílové skupině obdobným způsobem jako např. u dětských návštěvníků. Některá muzea se zapojují i do specializovaných akcí, např. výstavy

¹ PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník. Sedmé, aktualizované a rozšířené vydání.* Praha: Portál, 2013. 161. s.

retrospektivního charakteru nebo týden trénování paměti, který do svých aktivit zahrnují hlavně malá muzea. Pro příklad uveďme městské muzeum v Moravském Krumlově. Senioři taktéž patří mezi časté návštěvníky muzejních knihoven. V zahraniční literatuře se můžeme setkat dokonce se samostatným podoborem muzejní geragogika, který spadá do rozvíjející se rodiny muzejně pedagogických odvětví.²

Specializované vzdělávací programy zaměřené na školy spadají mezi nejvíce využívané činnosti z obsáhlé nabídky vzdělávacích aktivit muzeí a galerií. Proto je namísto vyjmenovat i další možnosti, jenž především muzea návštěvníkům poskytují. Na prvním místě stojí samostatná výstavní činnost, téměř na rovnocenné příčce jsou komentované prohlídky, a to ať pod vedením vyškoleného průvodce nebo autora výstavy. V návaznosti na dočasně prezentované výstavy uveďme vernisáže, které mají společensky kulturní ráz. Mezi další vzdělávací prostředky muzejních institucí řadíme přednášky. Opět různého charakteru s ohledem na zaměření daného muzea. Přednášky ovšem můžeme dělit i jinou formou, kdy hlavním kritériem je jejich odbornost. Existují tedy přednášky odborné, pro širokou veřejnost a přednášky určené školám či zájmovým spolkům. Muzea a galerie rovněž pořádají vzdělávací semináře a podobné akce, které nezahrnují veřejnost, ale věnují se vzdělávání muzejníků a vývoji trendů v daném oboru. Malé regionální instituce poskytují různorodé doplňkové jednorázové programy, jako jsou autorská čtení, promítání vzdělávacích filmů s následným výkladem a mnohé další.

V posledních několika letech se stále více muzea snaží přitáhnout pozornost celých rodin. Příkladem může být sama česká Národní galerie, která větší události typu zahájení nové sezóny doplňuje o zázemí interaktivních dílen. Stejným směrem se obvykle vydávají akce typu muzejních nocí a mnohé další. Nejviditelnější snahou zaměření muzeí a galerií směrem k rodinám s dětmi jsou často náměty výstav samotných. V současnosti se stále více objevují výstavy historických hraček, dětských kočárků, výstavy s vánoční nebo velikonoční tematikou a mnohé další. Tyto výstavy bývají doprovázeny obvykle interaktivními dílnami stálého nebo přechodného charakteru. Dílny fungují buď jako jednorázová činnost, některé expozice doprovází jen o víkendech, nebo jsou stálým doprovodným programem. Důležitou součástí každé nové muzejní sezóny se staly mimo jiné soutěže, které přitahují čím dál větší zájem veřejnosti.

² JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA Vladimír, MRÁZOVÁ Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido, 2010. 105. s., Uvádí časopis Standbein Spielbein (2008, č. 8)

V rámci muzejní pedagogiky se také můžeme setkat s fenoménem tzv. dětských muzeí. Tento typ muzejnictví zahrnuje muzejní pedagogika takřka od svých počátků. Dětská muzea píšou svou historii už přes sto let. První vznikala v USA a později v Německu. Vůbec prvním dětským muzeem bylo Brooklynské dětské muzeum založené v New Yorku v roce 1899.³ Nejznámějším dětským muzeem u nás je Dětské muzeum při Moravském zemském muzeu v Brně. Tato muzea jsou specifická svým výhradním zaměřením na dětského návštěvníka. Právě na jejich půdě mají významnější úlohu pedagogické přístupy nežli běžná muzejní činnost. Dětská muzea proto logicky nabízejí nejpropracovanější a nejširší strukturu školních vzdělávacích programů. Muzea pro děti zdůrazňují odlišný přístup ke způsobu vzdělávání a muzejní prezentaci. Využívají participace dětí, volné dětské hry, dialogu, respektují zorný úhel dítěte, stanovují jasné úkoly a cíle, využívají interaktivní výstavní formy.⁴ Mnohé ze jmenovaných principů pak přebírají Školní programy ostatních vzdělávacích institucí. Dětská muzea známe v několika možných podobách jako samostatné vzdělávací organizace, jako muzea zřizovaná větším muzeem, tzv. školní muzea podřízená škole a tzv. muzea zřizovaná školním okrskem.⁵ Na dětského návštěvníka nebo na celé rodiny pak cílí i běžná muzea se specifickou tematikou např. Muzeum hraček, muzeum čokolády apod.

³ JÚVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004, 33. s.

⁴ JÚVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. 188 s.

⁵ JÚVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. 178 s.

2.1 Stručná historie oboru

Muzejní pedagogika patří do kategorie mladých pedagogických disciplín. První použití termínu se spojuje s prostředím německých muzeí ve 30. letech minulého století, právě zde vznikla potřeba důrazněji vymezit vzdělávací funkci muzea.⁶ Samotná vědní disciplína se, ale vyprofilovala jako autonomní až ve druhé polovině 20. století, kdy se nejvíce podílela na jejím vzniku opět německá odborná veřejnost v čele s Antonem Fingerlem a později Peterem Leem Kolbem.⁷ Téměř souběžný vývoj oboru můžeme zaznamenat v USA, kde spojujeme počátky muzejní pedagogiky se jménem Thomase D. Nicholsna.⁸ V sedmdesátých a osmdesátých letech, vyvstala potřeba živé mezinárodní diskuse o vzdělávací činnosti muzea a její podobě. Nutkavost nově nastolených otázek dokládá i podíl organizace UNESCO. Muzejní pedagogika v této době vystupuje jako všeobecně přijímaná disciplína také díky možnosti vysokoškolského studia oboru a nárůstu vážnosti mezinárodních institucí. Za jednu z prvních mezinárodních muzejně pedagogických institucí můžeme považovat Výbor pro výchovu a kulturní činnost, který vznikl pod zastřešením mezinárodní organizace Mezinárodní muzejní rady už v roce 1948.⁹

Ve východní Evropě byl vývoj o něco pomalejší. Pokud bychom chtěli jít do hloubky, spojíme si na našem území prvopočátky oboru stejně jako ve světě s dobou otevírání prvních muzejních sbírek veřejnosti. Nejvýznamnější česká instituce, Národní muzeum bylo založeno v roce 1818 jako Vlastenecké muzeum. První sbírkové předměty získávalo z darů domácích šlechticů. V Českém království dochází k bouřlivému rozvoji muzejnictví právě v době národního obrození. Zastavení dynamického rozkvětu všech kulturních odvětví přináší zejména druhá světová válka. Následná politická změna jdoucí ruku v ruce se změnou společenského klimatu přetváří přístupy ke vzdělání a mění vztah ke kultuře razantním způsobem. Dochází tak k značnému zpomalení vývoje nejen kulturních, ale i dalších odvětví.

⁶ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido, 2010. 38 s.

⁷ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido, 2010. 39 s.

⁸ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido, 2010. 41 s.

⁹ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido, 2010. 41 s., ICOM – International Council of Museums (Mezinárodní muzejní rada) založena 1946, CECA – Council of Education and Cultural Action (Výbor pro kulturu a kulturní činnost) založen 1948

Na muzejní pedagogiku jako samostatný obor narážíme v Československu až v 90. letech 20. století. Do této doby je vnímána jako součást profese muzejníka. V případě teoretického zázemí je to stejné. Samostatná publikační činnost v podstatě neexistovala, proto narážíme pouze na drobné střípky v odborných periodikách, muzejního rázu jakým byl např. časopis *Muzejní a vlastivědná práce*.¹⁰ Výraznou osobností této doby byl Josef Beneš, který zdůrazňoval úlohu muzea v procesu výchovy a vzdělávání. Propojení světa muzea a školy se věnoval již od 60 let minulého století. Razantní změna podmínek přichází po roce 1989. České muzejnictví má opět možnost navázat na tradici českého muzejnictví před druhou světovou válkou, kdy se drželo na srovnatelné úrovni s vyspělými evropskými státy. Dokladem toho je např. fakt, že Československá republika patřila mezi zakládající členy organizace ICOM neboli Mezinárodní muzejní rady. Nutná změna vyvstala zejména v oblasti historických sbírek a jejich prezentaci veřejnosti. Muzea započala snahu navázat na nové trendy běžné v zahraničí. Do kterých spadala i disciplína muzejní pedagogiky.

Už během 90. let se mění přístup k novým společenským potřebám a začínají se objevovat nová témata, např. ekologie, lidská práva aj. Souběžně se změnou povahy muzea vyvstala nutnost nové legislativy. S postupným přetvářením muzea v novou modernější instituci, se začíná vyčleňovat muzejní pedagogika z běžné sbírkové, badatelské a výstavní činnosti. Zrod oboru u nás byl spojen s mnohými problémy. Sama muzea se potýkala s výrazným podfinancováním a jako prvotní úkol v novém uspořádání před nimi stála především snaha o změnu přístupu k muzejním sbírkám. V některých případech se prováděli rovněž změny obsahové. Muzejnictví zkrátka muselo přehodnotit staré přístupy a stanovit si nové cíle. Vše se dlouhou dobu dělo v prostředí chybějícího právního ukotvení, proto se obor muzejní pedagogiky začal rychleji rozvíjet až po roce 2000, kdy došlo ke stabilizaci společenských poměrů a jasnému definování muzeí a galerií s ohledem na jejich vzdělávací funkci. Muzejní edukací se tak blíže zabývá až vládní koncepce z roku 2003, která řeší rozvoj muzejnictví mezi léty 2003 – 2008. Koncepce účinnější péče o movité kulturní dědictví v České republice na léta 2003 – 2008 se věnuje mimo jiné stanovením strategických cílů v oblasti výchovy a vzdělávání.¹¹ Muzejní legislativa není nijak zvlášť bohatá. Nejvíce pozornosti věnuje zákazu vývozu movitých památek z našeho území. Tento problém byl nejpálčivějším v devadesátých letech minulého století.¹² Obor muzejnictví zahrnuje celkem šest zákonů. Vznikaly mezi léty 1992 – 2006. Dodatečné

¹⁰ *Zpravodajský portál Národního muzea* [online]. [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: <http://muzeum3000.nm.cz/veda/casopis-narodniho-muzea-slavi-50-let>, časopis vycházel od roku 1963

¹¹ JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. 78 s.

¹² Zákon o prodeji a vývozu předmětů kulturní hodnoty č. 17/1994 Sb. (poslední změna znění 142/2012 Sb.)

změny probíhaly pouze formou vyhlášek. Stejně strohým způsobem se české zákony vyjadřují k památkové péči.

2.2 Současná muzejní pedagogika

Hlavní podobu české moderní muzejní pedagogiky v současné době určuje odborná základna na Moravě. Muzejní pedagogika jako samostatný studijní obor funguje již delší dobu na Univerzitě Palackého v Olomouci. Muzejní a galerijní pedagogiku je v současnosti možné studovat v podobě dvouletého navazujícího magisterského studia. Podobnou formu studia nabízí Masarykova Univerzita v Brně, která zájemcům nabízí taktéž dvouleté navazující magisterské studium muzejní pedagogiky. Velmi důležitou roli sehrává Metodické centrum muzejní pedagogiky při Moravském zemském muzeu v Brně. To nabízí muzejním pracovníkům doplnění pedagogického vzdělání ve formě kurzů základů muzejní pedagogiky. Pravidelné semináře Muzeum a škola se konaly pod záštitou muzea ve Zlíně. Závěry byly publikovány v rámci sborníků muzea jihovýchodní Moravy Acta Musealia. Podobné semináře, ale jednorázového typu se objevují stále častěji. Takovým příkladem může být akce uspořádaná Slezským zemským muzeem v Opavě v loňském roce pod názvem Aktuální trendy v muzejní prezentaci a edukaci.

Na rozšiřování teoretické základny oboru se podílí rovněž Pedagogická fakulta v Praze, která zveřejňuje odborné články v rámci zde vydávaného časopisu Pedagogika. Na její půdě vznikají i širší specializované texty ve spolupráci s dalšími významnými institucemi jako je Metodika muzejních programů zaměřená na gymnázia roku z roku 2013.¹³

Na rozvoji metodických postupů publikovaných at' už samostatně nebo v rámci širšího celku se podílí osobně muzejní pracovníci, především těch nejvýznamnějších kulturních institucí u nás takovým příkladem je především Zemské moravské muzeum v Brně.

S brněnským muzeem se spojuje činnost specializovaného pracoviště, kterým je Metodické centrum muzejní pedagogiky.

Stěžejní publikací představující nejen českou muzejní pedagogiku je kniha z pera Lucie Jagošové, Vladimíra Jůvi a Lenky Mrázové z roku 2010. Kniha Muzejní pedagogika s podtitulem Metodologické a didaktické aspekty muzejní edukace je v podstatě první českou monografií zaměřenou obecně na celý obor nikoli jen na jeho praktickou část.

¹³ Text byl součástí širšího výzkumu, podporovaného Ministerstvem kultury, v oblasti kulturní identity národa se zaměřením na galerie, muzea a školy.

Nejnovější poznatky z několika posledních let shrnuje v rámci dlouhodobého projektu Muzeum a škola monotónně směřované výtisky sborníku Acta musealia. Ve kterých jsou pravidelně zveřejňovány závěry z konferencí věnovaných muzejní pedagogice, pořádaných muzeem ve Zlíně. Podobným projektem, na jehož konci stojí obsáhlá publikace. Byl mezi léty 1999—2003 program Brána muzeí otevřená. Do kategorie sborníků patří taktéž sborník ze symposia z mezinárodní účasti konaného při příležitosti jubilea Zbyňka Stránského. Sborník vyšel v roce 2008 pod názvem Muzealizace soudobé společnosti. Za zdroj užitečných informací lze také považovat mnohé závěrečné práce z rukou studentů pedagogických fakult, z nichž logicky vyčnívají absolventi oboru Muzejní a galerijní pedagogika univerzity Palackého v Olomouci. Práce tohoto typu, lze dohledat v rámci knihovních katalogů jednotlivých univerzit v listinných i elektronických podobách.

Teoretická část muzejní pedagogiky je v současné době velmi obsáhlá proto se zmiňuji jen o nejvýznamnějších obecně známých projektech a stěžejní literatuře.

2.3 Shrnutí

Muzejní pedagogika má momentálně své pevné místo v muzejní praxi. Z vnějšího pohledu na muzea a galerie se může zdát, že hraje úlohu zcela zásadní. Obor se formoval až v průběhu 20. století pod záštitou mezinárodních organizací a odborné veřejnosti. Prvopočátky muzejní pedagogiky spojujeme především s Německem a něco později s USA, kde se formovala první dětská muzea.

Muzejní pedagogika má širokou skupinu příjemců, a to od dětských návštěvníků až po seniory. Vzdělávací aktivity jsou pak přizpůsobovány věku návštěvníků a různým zájmovým skupinám. Především regionální muzea nabízejí širokou škálu kulturně vzdělávacích činností. Základní vzdělávací nabídku muzeí a galerií ovšem tvoří výstavy, komentované prohlídky a vzdělávací programy.

V současné době musíme konstatovat, že i v České republice má muzejní pedagogika jako věda své opodstatněné místo, a to zejména její praktická část, která otevírá muzea široké veřejnosti a činní z nich živé vzdělávací instituce. Přístupu k muzejním fondům jako ke kulturnímu dědictví a zároveň prostředku vzdělání se věnují i právní předpisy, které vznikaly od počátku devadesátých let. S ohledem na krátkou historii oboru, v zásadě psanou až po roce 1990, u nás nenacházíme tak obsáhlou publikační základnu jako jiných vyspělých zemí. Momentální stav, ale předpovídá oboru, rychlý dynamický vývoj.

3 Muzejní programy

Prakticky na všech webových stránkách každého muzea, možná s výjimkou těch úplně nejmenších, návštěvník snadno dohledá odkaz v podobě: nabídka pro školy, program akcí pro školy na rok..., vzdělávání, nebo přímo školní programy, a mnohé další podobné odkazy. Nejvýznamnější české instituce, hovoříme-li o těch, které jsou schopny konkurovat svým zahraničním protějškům, mají běžně celá vzdělávací oddělení. Menší muzea si vystačí s jedním muzejním pedagogem nebo alespoň proškoleným muzejníkem.

Pedagogická práce si postupem času vydobyla rovnocenné místo v hierarchii muzejního uspořádání mezi ostatními funkcemi muzea. Nejvíce využívanou pedagogickou muzejní činností jsou specializované školní programy, které primárně směřují na základní školy a v těsném závěsu stojí za nimi školy střední. Obvykle samostatnou škatulku tvoří gymnázia. Méně časté jsou specializované programy pro školy mateřské. Menší frekvenci pak také mají programy zaměřené na osoby se speciálními vzdělávacími potřebami. Oblast speciálního vzdělávání v posledních letech nabývá na vážnosti, dané programy poté obvykle vznikají v rámci jednorázových akcí zaměřených na tuto cílovou skupinu. Jinak je tomu u stálých expozic, které se stále více přizpůsobují osobám s různými typy zdravotního postižení obecně.

Vzdělávací programy mají svá specifika a jsou šitá na míru školním třídám. Ty ovšem netvoří jedinou skupinu příjemců. Využívány jsou různými dětskými zájmovými skupinami např. v rámci volnočasových kroužků, školními družinami a narůstá také zájem pořadatelů příměstských táborů v době letních prázdnin.

Kvalita samotného programu pak závisí na několika faktorech. Mezi základní vstupní hodnotu patří sbírkové předměty muzea od kterých se program následně odvíjí. Další důležité složky tvoří technické a finanční zázemí instituce, kreativita a přístup muzejních pedagogů. Finanční možnosti zejména menších muzeí jsou značně omezené. Pokud vynecháme soukromé instituce, hovoříme v podstatě o státních, krajských nebo městských příspěvkových organizacích. Finanční toky pro muzejní vzdělávání mohou proudit nejen skrze zřizovatele, ale také prostřednictvím ministerstva školství formou grantů. Mnohé programy, zejména v případě malých muzeí, vznikají na základě sponzorských darů soukromých subjektů v daném regionu.

3.1 Podoba muzejních programů

Tvůrci muzejních programů mají možnost čerpat z celkem obsáhlé literatury věnované metodice muzejních programů. Za jednu z nejpoužívanější v muzejní praxi lze asi pokládat *Ispiration muzejní pedagogiky I.*, kterou vydalo Moravské zemské muzeum v roce 2010. Aktuální materiály jsou taktéž veřejně přístupné na webových stránkách metodického centra při Moravském zemském Muzeu v Brně. Mnohé ukázky ať už ve formě fotografií nebo třeba pracovních listů zveřejňují muzea sama. Významným úlohu pro vznik kvalitního vzdělávacího programu hraje mimo jiné i průběžné zdělávání muzejních pedagogů.

Muzejní programy lze jednoduše rozdělit do dvou velkých skupin, a to na muzejní programy trvalé, navázané na stálé expozice a muzejní programy spojené s dočasnou výstavní činností. Muzea a galerie, typu Národního muzea či Národní galerie, pak nabízí tyto vzdělávací činnosti i v angličtině. Další možné dělení muzejních programů uskutečňujeme na základě jejich zaměření. Jedná se opět o dvě velké skupiny. Za prvé jsou to programy historického rázu a za druhé programy přírodovědné, do kterých spadají rovněž témata ekologická. Objemnější skupinu tvoří programy historické, které pojímají náměty od všedního lidského života, přes významné dějinné milníky, významné osobnosti až po technický vývoj společnosti. Programy navázané na dočasné výstavy mohou mít pestřejší zaměření a jejich frekvence závisí na typu výstav. Dočasné programy se spojují především s interaktivními výstavami. Mezi ty všeobecně známé, patří např. putovní výstava původem z prvního českého IQ parku v Liberci, která se od roku 2014 takřka nepřetržitě objevuje stále na různých místech republiky.

Existující muzejní programy odráží několik důležitých výpovědí, jejich obsah logicky souvisí s muzejními předměty dané instituce, na druhé straně vypovídají o potřebách škol. Vznikají tak do jisté míry základě určité tematické poptávky. Při pohledu na členy uskupení České asociace galerií a muzeí zjistíme, že na našem území převládají muzea s historickým zaměřením.¹⁴ Výsadní postavení mají historické sbírky také ve vlastivědných muzeích, která živelně vznikala od 19. století a mnohá z nich existují dodnes. Muzejní programy také částečně slouží jako dobrá propagace muzea. Pokud dobře zpracovaný program dokáže školské pedagogy zaujmout a přesvědčit o své edukační hodnotě

¹⁴ AMG, asociace byla založena v roce 1990 pod názvem Asociace českých a moravských muzeí a galerií

je vysoká pravděpodobnost, že se budou do muzea nadále vracet s dalšími třídami. Obdobně je tomu u žáků a studentů. V této souvislosti je vhodné připomenout, že některé muzejní instituce vytváří vlastní tematické volnočasové kroužky.¹⁵ Jde, ale o funkci pro běžná muzea netypickou, proto se s touto nabídkou setkáváme opravdu jen ojediněle.

3.2 Vznik a základní vlastnosti muzejních programů

Úspěšnost dobrého vzdělávacího programu začíná u propagace a jeho finanční dostupností. V případě školních programů se oblast reklamy obvykle zužuje na webové stránky pracoviště nebo cíleně rozesílanou nabídku aktivit přímo do vytypovaných škol, případně na tištěná média kulturně informačního typu nebo zahrnutí nabídky do muzejních brožur. Finanční nároky na vstup pro školní skupiny jsou u nás velmi přívětivé i v rámci největších vzdělávacích institucí.

Vznik dobrého muzejního programu stojí logicky na dobré spolupráci muzejních kurátorů a muzejních pedagogů. Muzejní program by měl být schopen žáky a studenty vzdělávat přitažlivou a nenásilnou formou. Přitažlivost jednotlivých programů vyplývá ze samotných muzejních předmětů a způsobu jejich prezentace. Do jisté míry se zde uplatňují principy zážitkové pedagogiky. Protože v průběhu vzdělávacích programů si mohou účastníci určité věci doslova osahat nebo prohlédnout opravdu zblízka v novém neobvyklém prostředí. Samotný výklad se pak přizpůsobuje věku žáků a studentů, proto zdůrazňuje jiné detaily než při běžných komentovaných prohlídkách. Muzejní programy obvykle působí jako pestrý koktejl pedagogické metodiky i pedagogických disciplín, které se používají s ohledem na cílovou skupinu dětí. Práce muzejního pedagoga by měla s ohledem školy zohledňovat i rámcové vzdělávací programy.

Běžný muzejní program se obvykle skládá z několika částí. Za prvé je to úvod do tématu, který má návštěvníky vtáhnout do děje a připravit je na to, co je čeká. Používány jsou často zvukové efekty, obrázkové prezentace, nebo např. krátký příběh. Pro případ starších žáků nebo studentů lze sáhnout i po prosté přednáškové metodě. Poté následuje hlavní část programu, kdy jsou prezentovány muzejní expozice, nebo jednotlivé předměty. Zde se opět přístup může diametrálně odlišovat. Někteří muzejní pedagogové už v této části preferují samostatnou činnost účastníků např. v podobě pracovních listů, nebo jinak plněnými úkoly. Množství muzejních a galerijních institucí jako součást programu nabízí oblíbené

¹⁵ Muzejní kroužek zajišťuje např. Městské muzeum v Ústí nad orlicí

interaktivní dílny, které jsou směřovány většinou na žáky základních škol. Na závěr probíhá shrnutí nově nabytých informací a v ideálním případě zhodnocení celého programu, včetně osobních dojmů účastníků.

Muzejní pedagog musí být flexibilní a umět reagovat na různé nečekané otázky během školního programu, proto je důležitá spolupráce s jeho protějškem ze školské praxe, která začíná už na samém začátku. Muzeum a škola by se měly navzájem informovat o svých požadavcích. Důležitou vstupní informací pro práci se skupinou je na prvním místě věk účastníků. Další důležitou věcí, která ovlivňuje průběh a obsah programu je složení skupiny, např. s ohledem na požadavek bezbariérovosti, nebo nutnost přítomnosti asistentů, nebo zohlednění specializované třídy s rozšířenou výukou nějakého z předmětů. To vše je nutné brát v úvahu i s ohledem na časový rámeček programu a jeho materiální zázemí.

3.3 Shrnutí

Dobrý muzejní program má za úkol skloubit souhru tří důležitých věcí. Kvalitní obsah, správnou metodu prezentace, která zaujme účastníky a přiměřenou dostupnost. Především kapitolu také lze dobře shrnout pomocí heslovitého seznamu. Muzejní programy tedy vznikají na základě zohlednění těchto vstupních podmínek: sbírkové možnosti instituce, materiální a prostorové zázemí, cílovou skupinu návštěvníků, osobnost pedagoga, včetně jeho pedagogické a zkušenostní vybavenosti a také časové vymezení.¹⁶ Mezi programy nabízenými školám, vzhledem k poptávce a zaměření muzejních institucí, převládají programy historického charakteru.

Zejména základní školy si zvykly zapojovat své žáky do muzejních programů a mnohá muzea se tomuto trendu začínají dobře personálně přizpůsobovat. Muzejní pedagogika se tak stává pomalu, ale jistě běžně vyhledávanou součástí výuky na českých školách.

¹⁶ JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido, 2010. 230 s.

II Praktická část

Praktická část textu má za úkol prezentovat dotazníkové šetření zaměřené primárně na využitelnost školních muzejních vzdělávacích programů. Výzkum probíhal na základě spolupráce se Sládečkovým vlastivědným muzeem v Kladně, které je zřizováno Středočeským krajem. Proto prezentaci získaných dat předchází krátké představení muzea v souvislosti s jeho postavením v rámci středočeského kraje a seznámením s jeho programovou nabídkou.

4 Použité metody šetření

Hlavní text práce vychází z dotazníkového šetření prováděného především v kladenských školách a blízkém okolí. Dotazovaní zodpovídali celkem deset otázek, z nichž jedna byla dobrovolná.

Dotazníková metoda byla zvolena z několika důvodů. Prvotní snahou bylo získat co největší počet dat s minimálním časovým zatížením respondentů. Zvolená metoda umožňovala zodpovězení otázek ve lhůtě několika týdnů. Šetření probíhalo od 7. 5. 2017 do 7. 6. 2017. Dalším důvodem hovořícím ve prospěch dotazníkové metody, byl záměr získat základní přehledné informace o další využitelnosti muzejních programů, nikoli podrobný popis dalších postupů. Dotazníkové šetření poskytlo možnost oslovit účastníky elektronickou formou a také zaručovalo jistou dávku anonymity, která obvykle navyšuje ochotu respondentů na účasti.

Otázky byly poskytovány dvojí formou, elektronicky a částečně v klasické tištěné podobě. Šetření směřovalo na pedagogické pracovníky ze školské praxe. Dotazník obsahoval celkem deset krátkých otázek, většinou v uzavřené podobě. Otázky zjišťovaly nejen způsoby návaznosti na muzejní vzdělávací programy, ale i spokojenost s formou a kvalitou těchto programů. Výzkum byl prováděn ve spolupráci se Sládečkovým vlastivědným muzeem v Kladně. Proto se zaměřuje výhradně na učitele v Kladně a blízkém okolí. Oslovení většiny dotazovaných pak probíhalo na doporučení muzejní pedagožky kladenského muzea. Vzhledem ke struktuře místního školství byly otázky pokládány především učitelům základních škol a to prvního i druhého stupně. Pro možnost porovnání přístupu učitelů na základních a středních školách, bylo osloveno i několik středoškolských

pedagogů. Učitelé byli dotazováni bez ohledu na své profesní zaměření, aby bylo možné porovnat co nejširší škálu různých přístupů.

Využití dotazníkové podoby šetření sebou nese samozřejmě jistá rizika a určité zkreslení výstupních hodnot. Nicméně, pro potřeby daného textu tato metoda předkládá více kladů nežli záporů. Především, protože se provedený výzkum nesnaží o detailní popis přístupu jednotlivých pedagogů. Cíl leží jinde, a to ve zpracování obecných základních informací, které mohou přispět k lepší komunikaci mezi muzeem a školou. V této souvislosti si troufám tvrdit, že problematika návaznosti na muzejní programy stojí poněkud ve stínu jiných muzejně pedagogických témat.

S ohledem na co největší jednoduchost a dostupnost zasilání dotazníků probíhalo prostřednictvím emailové pošty. Pokládané otázky se daly zodpovídat přímo do emailového sdělení nebo v rámci běžné přílohy průvodního textu. Elektronická forma dotazování se jevila jako samozřejmá možnost. V první řadě jde o způsob, který osloví větší skupinu lidí současně. Dalším významným faktorem je veřejný přístup emailových adres učitelů na oficiálních školních webech a jistá dávka anonymity zúčastněných, kterou např. sociální sítě nebo přímý kontakt neumožňují. Z profesního hlediska je emailová korespondence samozřejmostí a zohledňuje asi nejpestřejší věkovou škálu získaného vstupního vzorku dotazovaných. Pozitivně lze vnímat i časovou flexibilitu, kterou tato možnost přináší.

Výrazně omezujícím prvkem dotazníkové metody je způsob kladení otázek. Z pohledu ochoty účastníků podílet se na dotazování, má logicky větší úspěšnost podoba uzavřených otázek. To znamená, že pro záměr hodnotit jen obecné základní informace, by měla být dostačující. I tak je třeba volit dotazy takovým způsobem, aby byly na první pohled jasné a neumožňovaly dvojí výklad. Právě to zaručuje kvalitní výstupní hodnoty.

Pro dotazníkové šetření v elektronické formě byla dána několika týdenní lhůta, kterou jsem odvozovala z vlastní zkušenosti a zkušenosti svého nejbližšího okolí. Menší objem šetření probíhal v tištěné formě. Tištěné otázky byly postupovány na základě mých předešlých osobních kontaktů.

Vzhledem k nastíněným důvodům a zhodnocení výhod a nevýhod metody. Pokládám zvolenou dotazníkovou formu za zcela vhodnou a přiměřenou cíli prováděnému šetření.

Dotazníková metoda je navíc, běžnou součástí naší doby a lidé běžně přivykli zodpovídat zejména různé průzkumy z oblasti obchodu a reklamy. Pokud bych se ovšem v budoucnu

dané problematice měla věnovat detailněji, zřejmě bych s ohledem na potřebu získání podrobnějších informací zvolila formu rozhovoru s jednotlivými pedagogy.

5 Vzdělávací muzejní programy a jejich využití ve školním prostředí

Šetření o návaznosti na školní vzdělávací programy probíhalo v rámci úzké spolupráce se Sládečkovým vlastivědným muzeem v Kladně. Celkem bylo osloveno třicet čtyři školních pedagogů, z nichž poskytla zpětnou vazbu méně než polovina.

Cílem šetření byla snaha zjistit, jakým způsobem učitelé pracují s muzejními programy po jejich skončení. Zda vůbec školní pedagogové vnímají muzejní vzdělávací programy jako činnost s potenciálem dalšího využití ve školním prostředí.

Vlastivědné muzeum v Kladně není jediným subjektem, který v oblasti Kladenska a blízkého okolí poskytuje školní vzdělávací programy. Konkurence větších blízkých vzdělávacích institucí je poměrně vysoká. Jistou roli rovněž sehrává snadná dostupnost velkých pražských muzeí a galerií. Přesto muzeum nabízí natolik specifickou programovou činnost, že je jeho nabídka hojně využívána. Pro lepší představu si nejprve představme muzejní programovou činnost v širším regionálním a kontextu, společně s návštěvnickou základnou muzea.

Regionální muzejní instituce s nabídkou školních vzdělávacích programů

Programy Sládečkova vlastivědného muzea navštěvují nejen kladenské školy, ale i školy v blízkém okolí, a to včetně škol ze Slaného. Město Slaný je druhé největší sídlo v bývalém okresu Kladno. Samo disponuje podobnou menší vzdělávací institucí. Městské vlastivědné muzeum ve Slaném na svých stránkách předkládá sérii pracovních listů směřovanou školám, nabídku samostatně formulovaných vzdělávacích programů, ale prostřednictvím webových stránek nenabízí. Naopak velmi širokou paletu vzdělávacích programů a jiných aktivit mířených na základní, střední i mateřské školy poskytuje nedaleký památník v Lidicích. Ten má ovšem mnohem silnější návštěvnickou základnu, vzhledem k provázanosti na tzv. velké dějiny. Památník je pod přímou správou státu nikoli kraje nebo jiné regionální organizace. Do Lidic, proto míří školy nejen z České republiky, ale rovněž ze zahraničí. Dokladem toho je např. právě probíhající mezinárodní výstava dětských výtvarných prací. Tato výstava v letošním roce nese název Cestování.¹⁷

¹⁷ V letošním roce probíhá už 45. ročník dětské výtvarné výstavy. Výstava probíhá od 2. 6. až do 30. 11. 2017.

Posledním podobným muzeem v blízkém okolí je muzeum T.G.M. v Rakovníku se svou pobočkou v Lánech.

S ohledem na osobnost prvního prezidenta Tomáše Garrigua Masaryka se častokrát stává zastávkou škol z blízkého okolí, ale rovněž z celé republiky. Ve Středočeském kraji leží celkem dvanáct bývalých okresních měst. V každém z nich se nachází muzejní instituce, která nabízí specializované školní programy. Ve středních Čechách nalezneme přes stovku muzeí a galerií. Jako největší a nejznámější jmenujme GASK v Kutné Hoře, soukromé Muzeum Škoda Mladá Boleslav a Železniční muzeum pod správou Českých drah v Lužné u Rakovníka. Kladenské muzeum patří mezi malé zástupce a svým významem nepřesahuje místní podmínky.

Sládečkovo muzeum v Kladně, ale nabízí jako jediné, školám v oblasti Kladenska, programovou činnost stálého charakteru zohledňující vlastivědná regionální témata. Programy jsou spíše historické se zaměřením na regionální dějiny. Méně pak reflektují přírodní památky lokálního významu. V rámci výlučně programové činnosti mají školy možnost volit, obdobně jako je tomu u valné většiny vlastivědných muzeí u nás, z převážně historicky laděných programů. Stálou programovou nabídku, doplňují programy dle harmonogramu aktuálních výstav. Jednou z nejúspěšnějších dočasných výstav vůbec se stala expozice Retrogaming z loňského roku. Tato výstava technického zaměření a s ní spojený program dokázal přilákat školy rozmanitého typu. Program absolvovalo výrazně větší množství středních škol, nežli programy ve stálé nabídce muzea. Jedním z takových příkladů je místní střední průmyslová škola, která není běžným příjemcem tradičních historických muzejních programů.

Programy Sládečkova vlastivědného muzea

Vzhledem ke směřování výzkumu je vhodné programy kladenského muzea krátce představit. Pedagogové mohou se svými žáky a studenty využít, potažmo později navázat, na následující programy. Jmenovitě to jsou: Prohlídka stálé expozice čili historie Kladenska, Cesta do pravěku, Středověk na Budči, Cesta do středověku a přírodovědný program Pahorkatina džbán. Teprve v průběhu letošního kalendářního roku portfolio školních programů opustila Cesta do 19. století. V rámci svého odloučeného pracoviště hornického dolu Mayrau muzeum poskytuje i další programy. Školní skupiny mohou v hornickém skanzenu absolvovat čtyři programy, z nichž je nejoblíbenější Cesta za

báňským záchranářem. Program seznamuje návštěvníky nejen s prací a vybavením záchranářů, ale také informuje účastníky o principech první pomoci. Dotazníkové šetření se ovšem vztahovalo pouze na Sládečkovo vlastivědné muzeum jako takové. Programovou činnost muzea v loňském roce využilo čtyři sta sedmdesát osm žáků a studentů doprovázených celkem dvaceti pedagogy.¹⁸

Mezi nejvyžívanější vzdělávací programy dlouhodobě patří Cesta do pravěku a nově vzniklý program středověk na Budči, který poskytuje muzeum s ohledem na kulturní národní památku v letošním roce jen v období 16. až 27. 6. Oblibu právě těchto programů potvrzuje rovněž návštěvní kniha muzea. Určitou zajímavostí vyplývající z odpovědí šetření je skutečnost, že muzejní programy v případě pedagogů druhého stupně využívají kantoři vyučující různorodé předměty. Nejvíce pak vyčnívají samozřejmě učitelé dějepisu, občanské výchovy a překvapivě informatiky.

Od roku 2016 svou návštěvností mezi ostatní vzdělávací činností mířenou na školy výrazně vyčnívá program Středověk na Budči. Důvodů je opět několik. Za prvé musíme zmínit, že jde o program nový. Za druhé se jedná o historickou památku s národním dějinným významem. Program činí přitažlivý i skutečnost, že se ve valné míře odehrává pod širým nebem a v neposlední řadě svou roli sehrává i omezená časová dostupnost. Programovou činnost na Budči ozvlášťuje rovněž snaha přiblížit dobu středověku formou zážitkové pedagogiky. Program zpestřuje užití dobových kostýmů a seznámení se středověkým řemeslem na základě přiblížení skrze osobní zkušenost. Středověk na Budči patří mezi aktivity vzniklé na základě finančního daru soukromého subjektu. Do roku 2016 se prohlídka areálu omezovala pouze na komentovanou prohlídku doplněnou o pracovní listy.

Struktura a hodnocení programů v kladenském muzeu

Všechny vzdělávací programy muzea fungují principiálně stejně. Mají tři samostatně oddělené části plus stručné závěrečné shrnutí a zhodnocení průběhu akce. Úvodní slovo doplňuje obrázková prezentace, která je přizpůsobená věku posluchačů a krátce časově vymezená diskuse. Během prezentace se žáci seznamují nejen s průběhem programu, ale také s posláním muzea a jeho kulturně vzdělávací funkcí. Následuje prohlídka stálé expozice v doprovodu vyškolených průvodců, případně prohlídka aktuální výstavy, což

¹⁸ *Výroční zpráva Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně, o. p. za rok 2016.* 10 s. [online]. [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.omk.cz/>

závisí na zvoleném programu. V této fázi žáci samostatně pracují s pracovními listy. Třetí závěrečná část je věnována interaktivním dílnám. Na závěr jsou vždy aktivity krátce zhodnoceny žáky i pedagogy. V této fázi programu mají účastníci možnost sdělit své osobní dojmy, které si z muzea odnášejí.

Příležitostně se stává, že některé programy, žáci absolvují během základní školní docházky vícekrát. Což potvrzuje svými slovy i místní muzejní pedagožka. Nebo naopak, někteří žáci a studenti postupně prochází během let různými tematickými okruhy. Tento fakt koresponduje i s tím, že téměř všichni učitelé, dle svých dotazníkových výpovědí využívají muzejní vzdělávací programy opakovaně.

Hodnocení kvality jednotlivých programů místního muzea lze vyčíst z několika zdrojů. Prvním dlouhodobým ukazatelem je frekvence návštěvnosti. Naopak bezprostřední reakci účastníků dokládá kniha návštěv. Osobní zpětnou vazbu zjišťuje pedagog bezprostředně po ukončení každého programu, a to jak od žáků, tak od pedagogického doprovodu. Místní pedagožka, vzhledem k lokálním podmínkám, občasně dostává samostatně písemně formulované připomínky nebo děkovaná slova. Za obojí vnímá kladně, protože právě připomínky pedagogů přispívají k zohlednění aktuálních potřeb škol. Jedná se o obecná sdělení i o věci zcela praktické. Těmi jsou např. námítky k prezentaci stálé expozice muzea, která nevyhovuje zornému úhlu malých návštěvníků. Dobře zpracovaný vzdělávací program a přitažlivá témata krátkodobých výstav, pak mohou muzeu sloužit jako dobrá reklama a mohou přimět děti, aby se vraceli se svými rodiči. Podobný efekt měla např. již zmiňovaná výstava *Retrogaming*. Do hodnocení kvality muzejních programů musíme zahrnout i přístup zaměstnanců muzea a jejich průběžné vzdělávání v rychle rozvíjejícím oboru muzejní pedagogiky.

Programy kladenského muzea se staly celkem hojně využívanou aktivitou místních škol. Jedním z mnoha důvodů je i dobrý poměr kvality a ceny programu, kdy obvykle pedagogický doprovod vstupné vůbec nehradí a cena vstupného za žáka se pohybuje v řádech několika málo desítek korun. Dalším důvodem je taktéž snaha vyjít vstříc specifickým požadavkům škol a široká věková přizpůsobivost programů. V podstatě může jedna školní třída navštívit jeden tematický program během několika let opakovaně a pokaždé se setká s něčím novým. Na muzejní programy si spousta škol během let přivykla a pokládá je za tradiční součást školního roku. Vzdělávací programy muzeum poskytuje už téměř deset let a svůj aktuální program vybraným školám rozesílá na začátku každého

školního roku. Svou programovou nabídku pravidelně aktualizuje na webových stránkách pracoviště v samostatné sekci pro školy.

5.1 Dotazníkové šetření.

Dotazníkové šetření ukázalo celkem přesvědčivě, že školní pedagogové mají snahu na muzejní programy navazovat, ovšem způsobem zcela běžným. To znamená pouhým ústním shrnutím programu nebo krátkou diskusí. Návštěva muzea z jejich pohledu zřejmě nijak nevybočuje z kontextu podobných vzdělávacích či kulturních zařízení. Muzejní programy tak během školního roku splývají s návštěvami divadelních představení, historických památek a jinými obdobnými akcemi.

Žáci a studenti jsou obvykle ještě před návštěvou muzea potažmo programu, informování o tom co je čeká a následně stejným způsobem pedagog se svou třídou shrne průběh programu v rámci diskuse v hodině. V podstatě se jedná o logický systematický postup mající za úkol podpořit školní výuku a pomoci získávání informací jiným neotřelým způsobem. Směrem k muzeím tedy plyne sdělení, že učitelé vnímají jejich nabídku určenou školám za nijak výjimečnou a považují ji za srovnatelnou s aktivitami dalších institucí. Školy proto nemají potřebu ze své strany rozvíjet další bližší spolupráci s muzeem, ani využívat předchozí programové zkušenosti ve svém přirozeném prostředí jakýmkoliv dalším způsobem.

Pohled ze strany škol na problematiku návaznosti na vzdělávací programy se zdá pochopitelný. Pokud budeme na věc nahlížet z pozice muzejní pedagogiky, pak je třeba uvědomit si, že jde o oblast zájmu takřka nedotčenou. Díky tomu je tedy možné na této půdě dále propojovat spolupráci mezi muzeem a školou. O způsobu využívání muzejních programů v rámci školního prostředí se literatura zaměřená na muzejní pedagogiku zmiňuje velmi stroze. Výjimku tvoří např. Metodický text vzniklý z roku 2013 zaměřený na gymnázia, která tvoří samostatnou cílovou skupinu návštěvníků muzejních a galerijních domů.¹⁹ Tento fakt jen podtrhuje skutečnost, že další návaznost na muzejní vzdělávací programy se stává teprve nově objevovaným cílem muzejní pedagogiky.

¹⁹ FULKOVÁ, Marie, JAKUBCOVÁ HAJDUŠKOVÁ, Lucie, SEHNALÍKOVÁ, Marie. *Metodika III. Realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro gymnaziální vzdělávání)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 7 s. [online]. [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.google.cz/9> "Metodika_3_Gymn

V podstatě všichni oslovení kantoři hodnotí muzejní programy jako dostačující a nemají k nim výhrady. Nikdo z dotazovaných, ale neměl potřebu k nim přistupovat jinak nežli jako k jednorázové doplňkové činnosti. Z podstaty formy vzdělávacího muzejního programu by se dala lepší návaznost předpokládat ze strany pedagogiky volného času, alespoň v případě větších projektů. Jmenovitě u volnočasových kroužků historického zaměření, školních družin nebo klubů a taktéž např. příměstských táborů s historickou tematikou.

Vztáhneme-li podobnou úvahu k oblasti Kladenska, kde bylo šetření prováděno, musíme konstatovat, že v současné době podobná představa není uskutečnitelná. Podle poskytnutých informací Sládečkovým vlastivědným muzeem v letošním školním roce využívaly muzejní programy výhradně třídy ze škol základních a středních. Vezmeme-li v potaz pořadatele příměstských táborů na Kladensku, pak jde o poměrně novou volnočasovou aktivitu poskytovanou v několika málo posledních letech. Ovšem přímo v Kladně dlouhodobě funguje středisko volného času, které služeb muzea zatím nevyužívá. Vzhledem ke svému zaměření je to, ale právě středisko Labyrint, které by mohlo na vzdělávací programy muzea navazovat zcela záměrně a možná začít i hlubší spolupráci.

Na výzkumu se svými odpověďmi podílelo celkem třináct pedagogů z celkově třiceti čtyř oslovených. Učitelé svou působností spadají do lokality Kladna a blízkého okolí. Přimo z největšího krajského města bylo tázano dvacet tři vyučujících ze čtrnácti místních základních škol. Celkový počet základních škol v Kladně činí číslo devatenáct. Středoškolských vyučujících bylo osloveno pět. Zpětně reagoval na dotazník jen jeden z oslovených. Dva dotazovaní učitelé působí na slánských školách. Své odpovědi ze slánských zástupců poskytl rovněž jeden vyučující. Ostatní dotazovaní vyučují na menších školách v okolních obcích. Kladenských pedagogů reagovalo celkem devět a tři účastníci jsou pedagogy menších obecních škol.

Dotazníkové šetření bylo záměrně vedeno anonymně, proto nebudu dále uvádět jména škol ani pedagogů. Prováděný výzkum neměl za úkol hodnotit využívání muzejních programů z pohledu škol, ale naopak přiblížit postoj učitele jako jedince. Příslušnost k jednotlivým institucím by tedy neměla hrát roli. Snahou bylo zjistit osobní přístup učitele k muzejnímu vzdělávání bez ohledu na příslušnost k dané škole a jejímu oficiálnímu vystupování směrem k veřejnosti.

Výzkum si kladl za ambici zjistit, nakolik jsou muzejní vzdělávací programy pro učitele inspirativní k dalšímu využití a zda s nimi dále pracují. Zkrátka do jaké míry si žije muzejní program dalším životem po zaklapaní muzejních dveří. Navazování na muzejní programy může probíhat dvojím způsobem. Na jedné straně může být návaznost záměrně vyvolávána muzeem a na straně druhé může programová činnost zapůsobit na pedagoga bez vnějšího popudu. Svým způsobem můžeme za návaznost považovat i opětovné návštěvy programů. Ty, ale nezahrnují školní prostředí a pro prováděné šetření ztrácí význam.

Šetření ukázalo, že učitelé nezvažují další návaznost na programy v širším slova smyslu. Proto pokud má muzeum zájem na tom, aby programová činnost byla dále kreativně rozvíjena, leží hlavní úloha v rukou muzejního pedagoga. Ten by měl umět žáky motivovat k další činnosti. Vhodná doba pro podobnou motivaci se naskýtá na samém konci programu, kdy je důležité nezanedbat hodnotící část a projevit zájem o další návaznost ze strany všech účastníků, včetně pedagogického doprovodu. Principy závěrečné reflexe mají metodicky dané postupy. Během závěrečného dialogu je důležité vytvořit bezpečné prostředí, ve kterém nebudou panovat obavy z vlastní sebe prezentace a vyjádření osobního názoru.²⁰ Pokud shrnutí programu obsahuje ukázky vzniklých výtvořů nebo pracovních listů, pak zájem muzejního pedagoga může jít tímto směrem. Účastníci mohou být vybídnuti k dalšímu využití získaných dovedností a případně poskytnutí zpětní vazby např. formou fotek apod. Tato možnost spolupráce muzea a školy je dnes snadno uskutečnitelná, ať už prostřednictvím emailové pošty nebo sociálních sítí. Na kterých se většina vzdělávacích institucí v současné době prezentuje. V ideálním případě si dovedu představit výstavu předmětů vyrobených právě na základě muzejních vzdělávacích programů, nebo jejich využití během větších akcí typu muzejní noc nebo v případě kladenského muzea při příležitosti Svatováclavských slavností na Budči.

²⁰ FULKOVÁ, Marie, JAKUBCOVÁ HAJDUŠKOVÁ, Lucie, SEHNALÍKOVÁ, Marie. *Metodika III. Realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro gymnaziální vzdělávání)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 12 s. [online]. [cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.google.cz/9> "Metodika_3_Gymn

Představení dotazníkových otázek

Dotazovaní zodpovídali celkem deset otázek a dvě otázky základní určující věk a pohlaví. Z přichozích odpovědí se průzkumu účastnily dva muži a šest žen. Šest z dotazovaných odpověď na úvodní otázky neposkytlo. Věk účastníků se pohyboval mezi dvaceti osmi až čtyřiceti sedmi lety. Otázku zaměřenou na věk nezodpovědělo šest ze třinácti dotazovaných. Věk pedagogů průzkum zjišťoval proto, aby bylo možné rozlišit různé generační přístupy k využitelnosti muzejních programů. To se ovšem nepotvrdilo jako oprávněný předpoklad. K muzejní činnosti na základě odpovědí učitelé přistupují více méně obdobným způsobem bez ohledu na věk.

Dotaz týkající se odbornosti učitele byl zahrnut přímo mezi hlavní dotazníkové otázky. Z celkem deseti otázek bylo devět označeno jako povinné. Na poslední dobrovolnou otázku neodpověděl nikdo z oslovených pedagogů. Dotazy se dají rozdělit do dvou celků. První zjišťoval přímou návaznost na vzdělávací programy ve školním prostředí. Druhý zjišťoval, zda učitelé vůbec muzejní programy využívají a jak hodnotí jejich kvalitu. Snahou bylo otázky, z důvodu co nejmenšího časového zatížení dotazovaných, koncipovat jako uzavřené. Šetření probíhalo od 7. 5. 2017 do 7. 6. 2017. Tedy v době, kdy mírně vzrůstá zájem o specializované muzejní programy. Na druhou stranu s koncem školního roku stoupá pracovní vytíženost učitelů.

Většina dotazníků byla rozeslána učitelům základních škol. Učitelů základních škol bylo osloveno dvacet devět. S tím pochopitelně korespondovaly odpovědi na první dotazníkovou otázku. Kdy téměř všichni dotazovaní až na jednoho z účastníků jsou zaměstnanci základních škol. Pedagogové základních škol byli upřednostňováni ze dvou důvodů. První důvod zohledňuje větší počet základních škol na Kladensku. Druhým byl můj osobní předpoklad, že učitelé zejména na prvním stupni mají větší možnost na programy navazovat např. v rámci výtvarné výchovy a využít tak historickou tematiku průnikovým způsobem. Tento předpoklad se ovšem ukázal jako zcela lichý. Protože výsledky dotazníkového šetření vedly naprosto opačným směrem.

První otázka měla tedy za úkol zjistit, jací pedagogové programové muzejní vzdělávání začleňují do své výuky. Na dotazník překvapivě reagovalo více pedagogů působících na druhém stupni základních škol. Porovnáním získaných odpovědí a vnitřních materiálů poskytnutých muzeem vplynuly dvě zajímavé skutečnosti. Vzdělávací muzejní programy vůbec nevyužívají žáci prvních tříd základních škol. Menší účast vzhledem k ostatním

ročníků základních škol se projevuje u devátých tříd, které využívají v podstatě stálou programovou nabídku výjimečně a navštěvují většinou programy spojené s dočasnými výstavami. Druhým překvapivým údajem je skutečnost, že muzejní programy ze stálé nabídky Sládečkova vlastivědného muzea navštěvují učitelé různých předmětů. Otázka ovšem nerozlišovala mezi pedagogy třídními a běžnými vyučujícími. Poměrně výraznou skupinu zahrnují učitelé informatiky. Domnívám se, že to souvisí s častějším využíváním internetu a možnosti vyhledávání informací ve spolupráci s žáky, zvláště pak jedná-li se učitele třídní. Jde ovšem pouze o mou osobní spekulaci, kterou na základě dotazníkového šetření nemám možnost potvrdit.

První skupina otázek zjišťovala, zda učitelé vůbec muzejní programy se svými žáky navštěvují a jak je hodnotí svým pohledem. Na tomto místě je nutno podotknout, že většina z dozovaných byla oslovena na základě doporučení a částečně prostřednictvím muzejní pedagožky Sládečkova vlastivědného muzea. Bylo tak činěno záměrně s ohledem na téma bakalářské práce. Vstupní úvaha předpokládala, že pedagogové mající zkušenost s muzejními programy na ně později navazují ve školním prostředí. Proto jako pozitivní zjištění hodnotím, že zkušenost s muzejními programy mají i učitelé oslovení bez předchozího doporučení. Do skupiny těchto otázek spadá pět dotazů rozprostřených na úvod a závěr dotazníku takovým způsobem, aby podtrhly zájem hlavního cíle šetření. Jmenovitě se jedná o otázky 2, 3, 4, 7 a 8 z nichž otázka třetí a čtvrtá nezohledňuje pouze kladenskou muzejní instituci a mají obecný přesah. Otázka třetí zjišťuje, zda učitelé chtějí využívat muzejní programy v budoucnu a čtvrtá hledá souvislosti výběru programů s harmonogramem školní výuky.

Otázka vztahující se k frekvenci návštěvnosti vzdělávacích programů jednotlivými pedagogy byla vztahována výlučně ke kladenskému vlastivědnému muzeu. S tímto pořadově druhým dotazem úzce souvisel i ten následný, který ovšem zahrnoval muzejní programy obecně. Programy Sládečkova vlastivědného muzea navštěvují všichni odpovídající opakovaně s jedinou výjimkou, kdy jedna z vyučujících prozatím nemá zkušenost s muzejními programy kladenského muzea vůbec. Z dotazníku, ale vyplynulo, že odpovídající v minulosti muzejní pedagogiku zahrnula do vyučování způsobem komentovaných prohlídek. Do budoucna v rámci své praxe hodlají školní muzejní programy, bez ohledu na instituci, využívat všichni z účastněných školských pedagogů. Tyto výsledné údaje šetřením potvrzuje i pracovnice muzea. Základní školy si v průběhu let na muzejní vzdělávací programy zvykly a mnohá regionální muzea včetně toho

kladenského se jednoduše přizpůsobují novým trendům ve svém oboru. Rostoucí zájem navštěvovat školní vzdělávací programy je dán především samotným rozvojem muzejní pedagogiky, jejich stoupající kvalitou a začleňováním nových učebních metod do školní praxe.

V rámci školního roku překvapivě téměř všichni pedagogové využívají programy bez ohledu na probíranou látku. Zejména učitelé druhého stupně se ohlíží na průběžné výstavy. Pokud výstupní hodnoty dáme do souvislosti se záznamy muzea a budeme se zabývat pouze tím kladenským, pak mírně narůstá zájem školních skupin o vzdělávací programy v průběhu měsíce června. Hlavní příčinou je přístupnost památky na Budči. Program Středověk na Budči funguje jen v měsíci červnu. Stejný přístup musíme zohledňovat i u mnohých skanzenů a památníků, které se řídí přírodními cykly a jsou dostupné jen sezónně. Účast v návaznosti na probíranou látku v případě učitelů druhého stupně lze zohlednit jen v případě dějepisu. Z dotazníkových odpovědí se v tomto smyslu vyjadřují pouze tři ze zúčastněných.

Poslední dvě povinné otázky uzavírající předkládaný soubor reagují na spokojenost s kvalitou vzdělávacích programů kladenského muzea. Programy nejsou jmenovány doslovně. Pokládaná otázka hovoří o obecné spokojenosti. Stupnice kvality byla vyjádřena číselnou škálou 1 – 8. Kdy 1 odpovídá nejnižší známce a 8 nejvyšší kvalitě. Všechny odpovědi se pohybovaly ve druhé polovině tabulky. Nejvyšší dosažené hodnocení činilo 7 hodnotících bodů nejnižší pět. Nejčastěji využívaným číslem se pak stala šestka. Celkový počet osmy bodů tedy nezvolil žádný z účastníků, přesto nikdo z respondentů nevyužil možnosti upozornit na nedostatky muzejních programů v jakémkoli slova smyslu. Taktéž zcela zjevně otázka neumožňovala rozlišovat mezi stálým a dočasným programem. Dotaz číslo sedm záměrně dával prostor popsat nedostatky jak technické, tak obsahové a umožňoval částečně otevřené odpovědi. Dvanáct odpovědí, ovšem udává programy z nabídky muzea jako kvalitní a rozsahem dostačující. Důvodem může být jak poměr kvality a ceny, tak flexibilní přístup ke každé skupině návštěvníků. Vzhledem k velikosti instituce lze negativně vnímat technické zázemí muzea a rozsah prezentovaných předmětů. Neochota upozorňovat na výtky směrem k programům může být přičítána k lokálním podmínkám výzkumu. Někteří učitelé své připomínky konzultují přímo se zaměstnanci muzea a mnohé z nich se už do průběhu vzdělávacích programů promítly.

Většina dotazovaných návaznost na školní edukativní programy provádí pouze v rámci výuky. Dle několika osobních reakcí na předkládané šetření, se pak jedná o následné

shrnutí toho co se v muzeu dělo, případně o malé množství krátkých otázek k expozici či přednášce.

Snahou šetření bylo postihnout využitelnost programů nejen ve výuce, ale i mimo ni. Tomu dávala prostor otázka číslo šest, která byla formulována jako částečně otevřená. Bohužel z uvedených možností bylo téměř výlučně voleno opět pouze mezi těmi, které se vztahovaly k výuce jako takové. Na vzdělávací programy jsem předpokládala návaznost dvojího typu tedy obsahovou a návaznost způsobem formy provedení.

Způsob vedení programů, který by se mohl dále rozvíjet v rámci školy, leží zejména v dílenské části. Interaktivní část dílen by měla inspirativně zapůsobit především na učitele prvního stupně. Ve školním prostředí si využití podobných pracovních postupů dovedu představit během akcí typu dětského dne nebo jim podobným. Nemám na mysli jen způsob vedení dílen, který je běžně využíván. Dělení dětí do menších skupin pro prohloubení spolupráce mezi nimi je obvyklým pedagogickým postupem. Mám na mysli především provedení jednotlivých výrobků. Z vlastní předchozí praxe muzejníka vím, že zejména dílny svázané s programem Cesta do pravěku, vzbuzovaly u pedagogů pozitivní reakce a snahu dozvědět se více o tvorbě některých výrobků. Mnohé výtvarné práce, pak neměřily přímo za žáky, ale staly se po určité době součástí výzdoby dané třídy. Právě proto, otázka číslo šest zahrnoval odpověď vztahující se k prezentaci výrobků ve školním prostředí. Stávající odpovědi ovšem mou předešlou osobní zkušenost nepotvrdily. Velkému pozitivnímu ohlasu se dlouhodobě těšila tzv. pravěká jeskyně. V této dílně je návštěvníkům prostřednictvím známých fotoreprodukcí zprostředkováváno pravěké malířské umění. Vše je podtrženo krátkým představením pravěkých šamanů. Účastníci poté vytváří vlastní pravěké umění pomocí uhlí ruděk a obdobných materiálů. Vše se děje na stejné jeskynní ploše, která je vytvořena pomocí hrubého barevného papíru velkoplošného formátu. Jeskyně většinou zabírá celou jednu stěnu víceúčelového sálu kladenského muzea. Dílnu zakončuje několik krátkých tematických otázek a představení jednotlivých výtvarných děl. Některá ze vzniklých vyobrazení dosahovala překvapivých kvalit a expresivnosti. Prezentace jeskyní by určitě dobře fungovala v souvislosti se zmiňovanými předlohami a informativními popisky, případně s mapou nejznámějších muzejních maleb i ve školách. Bohužel jak tyto malby byly v minulosti ve školním prostředí vystavovány, nevíme. Mezi oslovenými pedagogy nikdo podobným způsobem na tuto dílenskou činnost nenavázal.

Podobným způsobem lze také rozvést část zaměřenou na pracovní listy. Pracovní listy jsou dalším produktem, který si návštěvníci z muzea odnáší. Ze své předchozí muzejní praxe vím, že část učitelů ponechává pracovní listy žákům a část pedagogů tyto listy schraňuje. Logická úvaha tedy předpokládá, další využití těchto listů. Pracovní listy obvykle poskytují vzdělávací instituce na svých webových stránkách k volnému stažení. Dochází tak k možnému paradoxu, kdy škola může na muzejní program navázat, aniž by se stala aktivním účastníkem vzdělávacího programu. U některých institucí pak lze využít prohlídky expozic ve 3D.²¹ Právě u pracovních listů je možné hlubší využití v rámci diskuse v hodinách. Což potvrdili celkem dva pedagogové, během osobního kontaktu, ovšem neuvedli podobnou možnost do dotazníkových odpovědí.

Otázka číslo šest se zaměřovala na způsoby využívání programů a přinesla zajímavé zjištění. Ve dvou případech dotazovaní označili jako způsob návaznosti na muzejní programy předchozí přípravu na návštěvu muzea. Jednalo se o uvedení do tématu programu, představení muzejní instituce a překvapivě kruhový trénink, který odráží zkušenost s interaktivními dílnami. To potvrzuje stav, kdy místní učitelé využívají programy Sládečkova vlastivědného muzea opakovaně.

Především stále muzejní programy mají vzhledem k opakovaným návštěvám větší dispozice vyvolávat u pedagogů rutinní přístup. Větší pravděpodobnost inspirativního zapůsobení mají programy spojené s dočasnou výstavní činností. Ty ovšem naopak nelze tak snadno promítnout do obsahu učiva. Velký ohlas měla výstava Origami uspořádaná v roce 2013. Učitelé se svými žáky měli možnost osvojit si postupy skládání různých drobných objektů a papírových zvířátek obtížnostně přizpůsobených věku návštěvníků. Nikdo z oslovených ovšem nezmínil dočasný program starší dva roky.

Samostatný projekt většího rozsahu ať už tematického zaměření nebo zahrnutí některých nově osvojených dílenských forem nezmínil žádný z pedagogů. Pracovnice muzea, ale potvrdila, že školy umí pracovat s muzejní nabídkou opačným způsobem. Protože své vlastní projekty doplňují např. přednáškovou nabídkou muzea. Takovým příkladem byl projekt jedné z kladenských škol věnovaný nedávnému výročí první světové války.

Dotazníkové šetření ovšem žádný podobný způsob využití programů nepotvrdil. Nezájem odpovídat na otázku číslo deset lze vykládat tak, že spolupráci s muzeem v podobných souvislostech nikdo z respondentů nezvažuje. Pokud by mělo v současné době dojít k rozvinutí muzejních vzdělávacích programů na půdě školy musel by prvotní impuls

²¹ Virtuální prohlídku u nás poskytuje např. Pražský Hrad

vzejít ze strany muzea. Aktivovat školy k širšímu využívání programů ve svém prostředí je možné např. vyhlášením soutěže související se stálou programovou nabídkou či dočasnou výstavou. Motivace podobného typu funguje vždy velmi dobře i u jiných akcí.

U starších studentů si lze představit například program či projekt spojený s fondem muzejní knihovny s ukázkou badatelské činnosti. Na současné studenty a žáky by mohlo zapůsobit propracovanější spojení programů muzea se sociálními sítěmi. Na kterých se Sládečkovo vlastivědné muzeum prezentuje. Podobným způsobem lze motivovat školy prostřednictvím webových stránek např. krátkými přípravnými pracovními listy, které by bylo možné vyplnit předem a následně využít během programu v muzeu.

Možností návaznosti na muzejní vzdělávací programy je nepřehledné množství. Nezodpovězenou otázkou zůstává, nakolik je pro muzeum jako instituci přínosné podobné aktivity podporovat.

5.2 Shrnutí výsledků

Celkem bylo osloveno třicet čtyři pedagogů. Na dotazníkové šetření z nich odpovědělo třináct osob, to je necelá třetina. Z devatenácti kladenských základních škol reagovalo devět pedagogů a jeden středoškolský. Jeden z respondentů vyučuje v jedné ze slánských škol. Zbývají tři zúčastnění pracují v menších obecních školách v okolí Kladna. Dotazníkové šetření bylo několikátýdenní a probíhalo od 7. 5. 2017 do 7. 6. 2017. První dotazník byl získán 10. 5. 2017 poslední obdržen 7. 6. 2017. Celkem bylo položeno deset otázek plus dvě základní určující věk a pohlaví. Základní určující otázky nezodpovědělo šest respondentů, přestože byl dotazník formulován jako anonymní. U dvou zúčastněných mužů tyto dotazy nebyly překážkou. Věk účastníků se pohyboval mezi dvaceti osmi a čtyřiceti sedmi lety. Pět dotazovaných bylo osloveno osobně, zbylé odpovědi byly poskytnuty elektronicky.

Otázka číslo 1. Vyučuji třídu...

Z vyhodnocených dotazníků vyplynula účast sedmi učitelů druhého stupně základních škol, jednoho středoškolského a pěti učitelů prvního stupně základní školy. Z účastněných byly celkem tři pedagogové učitelé informatiky. Dva současně vyučují matematiku a jeden navíc i fyziku. Spojení dějepisu a občanské výchovy se objevilo celkem dvakrát. Jedna z dotazovaných je učitelkou dějepisu, zeměpisu a angličtiny. Jednou byla uvedena pouze

angličtina. Pět vyučujících působí na prvním stupni základních škol. Jediný ze středoškolských pedagogů otázku vyučovaných předmětů nezodpověděl. Pouze podtrhl možnost C, tedy střední škola.

Otázka číslo 2. Muzejní programy ve Sládečkově vlastivědném muzeu využívám během své praxe:

Otázka druhá v jedenácti případech zahrnovala odpověď A. Tedy opakovanou účast na programech muzea. Jednou byla zahrnuta odpověď D, která přepokládá budoucí návštěvu muzea

Otázku číslo 3. Muzejní programy, nejen Sládečkova vlastivědného muzea, hodlám do budoucna zohledňovat v rámci výuky v příštích letech:

Muzejní programy hodnotily s jednou výjimkou všichni respondenti v dotazníku kladně. Hodlají tedy muzejní programy v rámci své praxe aktivně využívat i v budoucnu. Výjimku tvoří dotazovaný, který nemá doposud zkušenost se specializovaným školním vzdělávacím programem.

Otázka číslo 4. Návštěvu muzejních programů využívám v rámci školního roku:

Celkem sedm zúčastněných v rámci otázky čtvrté označilo hned dvě odpovědi, což dotazníkové šetření umožňovalo, podtržena tak byla vždy těchto případech odpověď A a C. Ve čtyřech případech byla označena pouze odpověď C, která návštěvnost vzdělávacích programů nespojuje s probíranou látkou, ale aktuálními výstavami. Naopak možnost A rozvíjí probírané učivo. Tuto možnost jako jedinou zvolili všichni učitelé informatiky. Jeden z dotazovaných zatrhl pouze volbu A. Tedy spojení s právě probíranou látkou. Nikdo neoznačil odpověď B. Ta hovoří o účasti ve smyslu doplňkové aktivity na konci či začátku školního roku bez bližší důvodové specifikace.

Otázka číslo 5. Muzejní programy ve výuce dále rozvíjím:

Muzejní programy žádným dalším způsobem nerozvíjí pouze dva dotazovaní. Opět jsou to zástupci z řad učitelů informatiky. Ti podtrhli možnost D. Zbylí účastníci shodně potvrdili, že je jejich snahou navázat na všechny části muzejních programů a odpovídaly shodně C. Variantu A jen přednáškovou část a variantu B jen dílenskou část nevyužil nikdo.

Otázka číslo 6. Muzejní programy považují za inspirativní a navazují na ně:

Celkem devět učitelů zvolilo jako možnost navázání na programy možnost A. Tedy diskusi v hodině. Jedna z vyučujících nezvolila žádnou z možných odpovědí, protože doposud nemá zkušenost s muzejními programy. Tato pedagožka byla zároveň nejmladší účastnicí šetření. Současně s možností A, volili dva respondenti zároveň možnost E, která zahrnovala jiný způsob návaznosti na muzejní programy. Překvapivě obě odpovědi jako jiný způsob uvedly předcházející přípravu na návštěvu muzea. Jedna z odpovědí E zahrnovala i kruhový trénink. Jeden dotazník s odpovědí A uvedl odpověď B. Tedy formu ústního či písemného zkoušení. V uvedeném dotazníku byla doplněna závorkou se sdělením *“jen výjimečně“* a šlo o pedagoga druhého stupně. Odpověď C, prezentaci vytvořených předmětů neoznačil nikdo.

Otázka číslo 7. Muzejní programy Sládečkova vlastivědného muzea považují za kvalitně zpracované a rozsahem dostačující:

Otázka číslo sedm hodnotila kvalitu provedení programů Sládečkova vlastivědného muzea. Jako kvalitní a dostačující označilo programy dvanáct ze třinácti dotázaných, kdy jednou otázka nebyla zodpovězena vzhledem k chybějící zkušenosti.

Otázka číslo 8. Doplníte číselnou hodnotu na stupnici 1 – 8, kdy osm odpovídá nejvyšší kvalitě a jedna nejnižší:

Z celkem dvanácti odpovědí na tuto otázku nikdo nevyužil nižší hodnotu nežli pět. Nejčastěji a to v devíti případech byla volena šestka, jedenkrát pětka a dvakrát sedmička. Nejvyšší možnou známku nevyužil pro své hodnocení nikdo.

Otázka číslo 9. Vyjmenujte programy, které vaši žáci společně s Vámi využili:

Poslední povinný dotaz uvedly všechny z třinácti vyplněných dotazníků. Přestože otázka nebyla záměrně vztahována ke kladenskému Sládečkovu muzeu, valná většina respondentů odpovídala v tomto duchu. Na kladenské muzeum svou odpověď vztáhlo deset účastníků. Ostatní odpovídaly v obecném smyslu přednášky, komentované prohlídky, interaktivní dílny, workshopy. Jednou mezi jmenovanými činnostmi byly zahrnuty výstavy jako takové a komentované prohlídky. Tuto odpověď zvolil odpovídající, který doposud nevyužil vzdělávacích programů. V osmi dotaznících byl zmíněn oblíbený zástupce stále

programové nabídky Cesta do pravěku, dvakrát se objevil program Středověk na Budči, čtyřikrát cesta do středověku, jednou byl zmíněn již ukončený program cesta do 19. století. Pět dotazníků uvedlo výstavu Retrogaming a jeden dokonce stále probíhající výstavu spojenou s tvorbou poštovních známek známého ilustrátora Aleše Borna. Dva dotazníky vyplněné vyučujícími dějepisu se odvolávali na starší průběžnou výstavu věnovanou Sametové revoluci v ulicích Kladna. Obdobně tomu bylo u výstavy k výročí Libušínské bitvy. Odpovědi pak ve třech případech končily otevřeně, buď poznámkou atd. či třemi tečkami.

Otázka číslo 10. V návaznosti na školní muzejní programy si umím představit další spolupráci s muzeem v následné podobě:

Poslední otevřený dotaz s označením nepovinný nezodpověděl žádný z respondentů. Otázka zjišťovala, jakým způsobem by si pedagogové dokázali představit další spolupráci muzea a školy.

Z běžně dostupných informací, ať už skrze tištěná či elektronická média jsem výzkum podobného zaměření nenašla. Získané hodnoty v souvislosti s návazností na vzdělávací muzejní programy ve školním prostředí proto nemohu porovnat s jinými údaji. Dostupné číselné hodnoty shrnují pouze obecná fakta týkající se návštěvnosti. Tyto hodnoty uvádí muzea a galerie obvykle jako součást výroční zprávy za daný kalendářní rok. Školní skupiny jsou obvykle uváděné zvlášť, právě ve spojení s muzejními programy, případně s přednáškovou a výstavní činností muzea.

Dotazníkové šetření nepotvrdilo návaznost na muzejní programy ve školním prostředí jiným způsobem nežli následnou diskusí. Školní pedagogové nemají potřebu na muzejní programy dále navazovat a využívají je jen ve smyslu doplňkové činnosti, která má za úkol zpestření výuky či seznámení žáků a studentů s chodem a pravidly kulturně vzdělávací instituce. Z pohledu kladenského muzea je přístup obdobný. Muzeum nevyvíjí žádnou cílenou činnost, která by návaznost na muzejní programy motivovala. Spolupráce muzea a školy se odehrává na bázi ústního nebo písemného hodnocení programů. Programy se, tak v průběhu času již několikrát měnily a reagovali na požadavky škol. Díky tomu se jejich hodnocení pohybovalo na velmi dobré úrovni. Zatím se rozsahově programy Sládečkova

vlastivědného muzea zdají být dostačující, ale je více než pravděpodobné, že jejich další vývoj bude stát na sblížení obou prostředí, muzejního a školního.

Z odborné literatury obecně vyplývá, že se situace pomalu mění a na vzdělávací programy je navazováno. Jako příklad uveďme projekt k výstavě Jak se rodí večerníčky konané ve Zlínském muzeu v roce 2008. K dalšímu aktivnímu využívání programů mimo prostředí muzea vybízí rovněž nově vznikající muzejně pedagogické metodiky spojované s příklady muzejních vzdělávacích programů.

Šetření nepřineslo žádná převratná zjištění. Jako pozitivní považuji vnímání muzejní pedagogiky jako běžně využívanou vzdělávací formu a více či méně fungující komunikaci na úrovni muzeum a škola.

5.3 Kritika

Jedním z největších nedostatků šetření je podle mého názoru malý počet odpovídajících respondentů. Malá účast byla po závěrečném zhodnocení použitých postupů a získaných výsledků souhrnou několika faktorů. Osloveno mělo být mnohem více dotazovaných. Vzhledem k mé nezkušenosti s dotazníkovou metodou a zvolené geografické oblasti, působil vstupní počet oslovených jako dostačující. Pokud ovšem zohledníme průběh školního roku, kdy obvykle bývá většina učitelů na přelomu května a června více časově vytížena, zdá se nízká účast logická. Zvolené časové období šetření naopak z mého pohledu ovlivnil mírný nárůst zájmu o školní muzejní programy plynoucí z předchozí zkušenosti muzejníka.

Špatně zvolenou formu v sobě neslo zřejmě i rozesílání dotazníků. Rozhodla jsem se pro možnost rychlé emailové odpovědi, kterou v konečné fázi s ohledem na současnou záplavu anket, reklam a nabídek formou rychlých odkazů považuji za nejméně obtěžující. Podobně hodnotím rozesílání dotazníků ve formátu Word, který se mi zdál přístupnější starším věkovým skupinám, proto si myslím, že chybějící on line verze značně omezila počet odpovědí mladších učitelů. Tuto chybějící skupinu jsem částečně zohlednila díky osobně předaným dotazníkům. Nicméně, výzkum byl ovlivněn do jisté míry i časovým limitem, který se zdál být pro elektronickou formu přijatelný, ale v souvislosti s již uvedeným harmonogramem školního roku poněkud nešťastný. Výsledky šetření v porovnání se statistikou návštěvnosti Sládečkova vlastivědného muzea za letošní rok ukazují, že výstupní data, můžeme považovat za dostačující.

Lokální podmínky značně zkomplikovaly prvotní záměr anonymní formy dotazníků. Vzhledem k emailové formě, tato podoba částečně padá, protože některé emailové adresy odráží jména oslovovaných jedinců. emailových adres. Ty ovšem nejsou v rámci výzkumu ani mimo něj žádným způsobem zveřejňovány ani jinak využívány. Ale i to mohlo být pro některé z dotazovaných překážkou.

Podobné kritice můžeme podrobit i počet otázek a jejich podobu. Protože základní rozumná úvaha naznačuje, že čím menší počet otázek tím větší počet odpovědí. Ovšem vzhledem ke své osobní zkušenosti si dovoluji tvrdit, že deset otázek je zcela únosným množstvím. Stejně tak vnímám i zvolenou formu dotazů, která měla představit obecné nikoli podrobné hodnoty. Zpětně bych některé otázky specifikovala trochu jiným způsobem. Především otázku druhou, která nerozlišuje mezi dotazovanými třídní učitele druhého stupně a zkresluje tak výsledky i s ohledem na historické zaměření většiny programů. Jinou úvodní formulaci bych zvolila u otázky číslo šest, která předkládá programy jako inspirativní a vzhledem k získaným odpovědím bych dotazovaným dala dobrovolnou možnost krátkého odůvodnění. Další otázka, která mohla být jinak formulována, byla otázka číslo devět. Ta u některých jedinců vyvolala pro mě nečekanou reakci, a namísto jednotlivých programů vyjmenovaly možné obecné vzdělávací činnosti muzea workshopy, komentované prohlídky atd... Poslední desátá otázka, která se zdála nejvíce přínosnou, nevyvolala žádnou účast. Zcela jednoznačně to má na vině označení nepovinný údaj. Tuto skutečnost, ale přičítám především nízké účasti respondentů. Nedokonalou formulaci dotazů přikládám své nezkušenosti s dotazníkovou metodou a chybějící školské praxi. Metoda ovšem podle mého názoru byla pro dané téma zvolena vhodně. Nicméně musím konstatovat, že právě neznalost školního prostředí mi přivedla k zájmu o toto téma.

Dotazníky nebyly rozesílány pedagogickým pracovníkům školních družin ani klubů. Vynechání byli záměrně, protože jejich účast na programech Sládečkova vlastivědného muzea dle získaných informací z muzea je nulová. Částečně může být na vinně pravidelné využívání programů běžnými učiteli. Logicky by žáci stejný program mohli absolvovat i několikrát za rok. Problémem může být z pohledu družin rovněž časová náročnost nebo souhlas rodičů a plánování programu mimo areál školy. Muzejní pedagog by musel přizpůsobit program nesourodé věkové skupině. To ovšem není nepřekonatelnou překážkou a tomuto požadavku se dá bez větších obtíží vyhovět. Naopak díky širokému věkovému rozhraní jsou programy s velmi malou frekvencí navštěvovány mateřskými

školy. Jedná se ovšem jen o několik málo případů. V letošním školním roce žádná z místních mateřských škol nabídku muzea zatím nevyužila.

6 Závěr

Způsob výzkumu v oblasti pedagogiky byl pro mne nový. Vzhledem k tomu, že nemám zkušenost se školskou praxí, mě překvapily mnohé výstupní skutečnosti, které se někdy výrazně lišily od mých osobních předpokladů. Mimo jiné jsem měla možnost podrobněji poznat obor muzejní pedagogiky, který naopak částečně znám z let předchozích. Pevně věřím, že se mi povedlo srozumitelně propojit oba tyto světy a poskytnout podnět k další možné spolupráci muzea a školy v mém domovském regionu. I kdyby se tak nestalo, doufám, že v budoucnu budu mít možnost se tématu věnovat podrobněji. Protože bakalářská práce si kladla za cíl utvořit spíše obecný pohled na to, jakým způsobem pedagogové nakládají se vzdělávacími muzejními programy. Případně poukázat na možnosti, kterými by bylo možno muzejní programy dále rozvíjet. Způsob návaznosti na vzdělávací programy, je především jakýmsi vodítkem pro muzejní pedagogy. Protože pokud muzejní program podnítl další zájem a je schopen žít dál svým vlastním životem mimo muzejní instituci nebo přimět některého z účastníků do muzea se vrátit, splnil dokonale svůj úkol a motivoval nenásilnou formou k dalšímu učení.

Musím otevřeně přiznat, že pro mne jako pro člověka zvyklého na práci s výzkumem historického rázu bylo zpočátku složité osvojit si odlišnou formu uvažování. I díky tomu vnímám svou bakalářskou práci ze své osobní perspektivy pozitivně. Především ve smyslu, že pro mne objevila novou oblast zájmu, které bych se chtěla i nadále věnovat.

V současné době žijeme ve stále menším světě a vzájemné pronikání různých oblastí a postupů je zcela běžné. Podobným směrem se vydává i muzejní pedagogika. Naopak z pohledu škol vnímám zřejmě oprávněný přístup konzumenta ve smyslu nabídky a poptávky. Z pohledu velkých vzdělávacích institucí je to přístup pochopitelný. Z pohledu lokálních muzeí mi připadá krátkozraký. Vzhledem k výsledkům šetření se tedy domývám, že podnět musí paradoxně vzejít z muzeí samotných a nikoli školního prostředí. Tento závěr podtrhuje např. současná muzejní činnost v podobě různých soutěží, které jsou směřovány obvykle široké veřejnosti. Prvotní podnět mnohým účastníkům je, ale dán školou nebo učitelem.

Do budoucna lze předpokládat, že menší muzejní instituce budou ke školám stále otevřenější a mají k tomu dobrý důvod. Protože školní skupiny, tvoří poměrně velkou část návštěvníků. Jestliže tedy budou muzejní prostředí vnímat jako vstřícné, otevřené a inspirativní, pak je vyšší pravděpodobnost, že se do muzea rádi vrátí.

7 Seznam použitých informačních zdrojů

Literatura

FIEDLEROVÁ, Eva. *Historie na dotek. Experimentální pravěké dílny v Městském muzeu v Kralupech nad Vltavou*. In: *Deset let Školy muzejní propedeutiky. Sborník prací žáků Školy muzejní propedeutiky. Asociace muzeí a galerií České republiky 2008–2012. Ročník VI.–X.* Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2012, 40-57 s. ISBN 978-80-86611-53-2

FULKOVÁ, Marie, JAKUBCOVÁ HAJDUŠKOVÁ, Lucie, SEHNALÍKOVÁ, Marie. *Metodika III. Realizace vzdělávacího galerijního/muzejního programu (pro gymnaziální vzdělávání)*. Praha: Univerzita Karlova v Praze, Pedagogická fakulta, Uměleckoprůmyslové museum v Praze, 12 s. [online]. [cit. 2017-06-12]. Dostupné z:

http://www.google.cz/9&ÁMetodika_3_Gymn

JAGOŠOVÁ, Lucie, JŮVA, Vladimír, MRÁZOVÁ, Lenka. *Muzejní pedagogika. Metodické a didaktické aspekty muzejní edukace*. Brno: Paido, 2010. 38 – 47 s. a 105 s. ISBN 978-80-7315-207-9

JŮVA, Vladimír. *Dětské muzeum. Edukační fenomén pro 21. století*. Brno: Paido, 2004. 33 s., 78 s., 178 s. a 188 s. ISBN 80-7315-090-5

MAŇÁK, Josef, ŠVEC, Vlastimil (ed.). *Cesty pedagogického výzkumu. Pedagogický výzkum v teorii a praxi*. Brno: Paido, 2004. 26-36 s. ISBN 80-7315-078-6

MÜLLEROVÁ, Jaroslava. Školní projekt k výstavě *Jak se rodí večerničky*. In: *Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. 2009/3. Sborník příspěvků z konference Muzea a škola aneb jít si naproti 18. - 19. března 2009*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2009. 97-99 s. ISBN 978-80-87130-08-7

NĚMCOVÁ, Hana. *Vize a činnost Metodického centra muzejní pedagogiky při Moravském zemském muzeu*. In: *Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. 2011/1. Sborník příspěvků z konference Muzeum a Škola aneb expedice domů 16. a 17. března 2011*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2011. 40-41 s. ISBN 978-80-87130-20-9

PASTOROVÁ, Markéta. *Možnosti provázání programů muzeí a galerií se školními vzdělávacími programy*. In: *Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. 2007/1. Sborník příspěvků z konference Muzeum a škola 20. - 21. března 2007*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2007. 28 s. ISBN 978-80-87130-01-8

POLÁKOVÁ, Zdeňka a kolektiv. *Inspiration muzejní pedagogiky 1*. Brno: Moravské zemské muzeum, 2010. 9-16 s. ISBN 978-80-7028-361-5

PRŮCHA, Jan, WALTEROVÁ, Eliška, MAREŠ, Jiří. *Pedagogický slovník. Sedmé, aktualizované a rozšířené vydání*. Praha: Portál, 2013. 161 s. ISBN 978-80-262-0403-9

REZKOVÁ PŘIBYLOVÁ, Naděžda. *Prezentační a vzdělávací formy památníku Lidice se zaměřením na české školy*. In: *Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. 2009/3. Sborník příspěvků z konference Muzea a škola aneb jít si naproti 18. - 19. března 2009*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2009. 78 s. ISBN 978-80-87130-08-7

SYROVÁ, Michaela. *Aktivity muzejných institucí pro děti a mládež v České a Slovenské republice*. In: *Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. 2007/1. Sborník příspěvků z konference Muzeum a škola 20. - 21. března 2007*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2007. 73-78 s. ISBN 978-80-87130-01-8

ŠEBEK, František. *Úvodní slovo*. In: *Deset let Školy muzejní propedeutiky. Sborník prací žáků Školy muzejní propedeutiky. Asociace muzeí a galerií České republiky 2008—2012. Ročník VI.—X*. Praha: Asociace muzeí a galerií České republiky, 2012, 8-9 s. ISBN 978-80-86611-53-2

VAŠUTOVÁ, Jaroslava. *Profese učitele v českém vzdělávacím kontextu*. Brno: Paido, 2004. 77-79 s. ISBN 80-7315-082-4

VAVRDOVÁ, Alena. *Význam spolupráce školy a muzea při poznávání regionu*. In: *Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. 2009/3. Sborník příspěvků z konference Muzea a škola aneb jít si naproti 18. - 19. března 2009*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2009. 38-40 s. ISBN 978-80-87130-08-7

ZIKMUND-LENDER, Jaroslav. *Komunikace se školami v malých a regionálních muzeích*. In: *Acta musealia Muzea jihovýchodní Moravy ve Zlíně. 2009/3. Sborník příspěvků z konference Muzea a škola aneb jít si naproti 18. - 19. března 2009*. Zlín: Muzeum jihovýchodní Moravy ve Zlíně, 2009. 112-113 s. ISBN 978-80-87130-08-7

Internetové zdroje

METODICKÉ CENTRUM MUZEJNÍ PEDAGOGIKY. [online]. [cit. 2017-05-27]. Dostupné z: <http://www.mcmp.cz/o-nas/nase-poslani/>

NÁRODNÍ MUZEUM. [online]. [cit. 2017-06-19]. Dostupné z: <http://www.nm.cz/Pro-skoly/Pracovni-listy/>

NÁRODNÍ MUZEUM. *Zpravodajský portál Národního muzea* [online]. [cit. 2017-05-20]. Dostupné z:

<http://muzeum3000.nm.cz/veda/casopis-narodniho-muzea-slavi-50-let>

PAMÁTNÍK LIDICE. 45. *Mezinárodní dětská výstava*. Dostupné z: <http://www.lidice-memorial.cz/vystavy-a-akce/aktualni/> [online]. [cit. 2017-05-27].

SLÁDEČKOVO VLASTIVĚDNÉ MUZEUM V KLADNĚ. *Výroční zpráva Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně, o. p. za rok 2016*. 10 s. [online].

[cit. 2017-06-12]. Dostupné z: <http://www.omk.cz/>

UNIVERZITA PALADSKÉHO V OLOMOUCI. *Nabídka studijních oborů pro rok 2016-2017*. [online]. [cit. 2017-05-20]. Dostupné z: <http://www.obory.upol.cz/obor/muzejni-a-galerijni-pedagogika-1/>

Ostatní zdroje

Dotazníkové šetření: *Využití muzejních programů ve výuce*. (7. 5. 2017 do 7. 6. 2017)

8 Seznam příloh

Příloha 1 — Přehled výsledků dotazníkového šetření

Příloha 2 — Ukázka dotazníku vyplněného elektronickou formou

Příloha 3 — Ukázka dotazníku vyplněného přímou písemnou formou

Příloha 4 — Ukázka pracovního listu, Sládečkovo vlastivědné muzeum, Cesta do pravěku
(nepřístupný archiv Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně)

Příloha 5 — Ukázka pracovního listu anglické verze,
Národní muzeum, Zvířata nad Prahou (dostupný
z WWW: <http://www.nm.cz/admin/files/PM/download/skoly/Zvirata-nad-Prahou-MS-1ZS-Aj.pdf> [cit. 2017-05-16])

Příloha 6 — Obrázky:

- Obr. 1: Národní kulturní památka Budeč (fotografie neveřejný archiv Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně)
- Obr. 2: Budova Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně (fotografie neveřejný archiv Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně)
- Obr. 3: Cesta do pravěku. Dílna pravěké malby (fotografie neveřejný archiv Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně)
- Obr. 4: Cesta do pravěku, Archeologická dílna (fotografie neveřejný archiv Sládečkova vlastivědného muzea)
- Obr. 5: Středověk na Budči: První část programu. Výklad (fotografie neveřejný archiv Sládečkova vlastivědného muzea)
- Obr. 6: Středověk na Budči: Středověká dílna (fotografie neveřejný archiv Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně)
- Obr. 7: Návštěvní kniha Sládečkova vlastivědného muzea
(fotografie Radka Větrovcová)
- Obr. 8: Plakát k výstavě Retrogaming
(fotografie neveřejný archiv Sládečkova vlastivědného muzea v Kladně)